

Marek MARCZEWSKI
(Lublin)

TEOLOGIA PASTORALNA A PATRYSTYKA (w przededniu trzydziestej rocznicy istnienia „Vox Patrum”)

„Vox Patrum” jest czasopismem wydawanym przez Instytut Badań nad Antykiem Chrześcijańskim (do 31 VII 2006 r. funkcjonował jako Międzywydziałowy Zakład Badań nad Antykiem Chrześcijańskim KUL), który został powołany do istnienia decyzją Senatu Akademickiego KUL 13 V 1969 roku¹. Instytucja ta, jak wynika z nazwy, posiada znacznie szerszą formułę badawczą niż powstały – kilkanaście lat później – w tym środowisku periodyk naukowy, który rejestruje w formie artykułów, przekładów, sprawozdań, recenzji, bibliografii i informacji tematykę wczesnochrześcijańską oraz pracę naukową osób formalnie związanych z Zakładem oraz, co w tym momencie jest szczególnie ważne – i kto wie, czy bodaj nie najważniejsze – *środowiska* osób zainteresowanych rozwojem badań nad wczesnochrześcijańską kulturą w ogóle, a szczególnie myślą Ojców Kościoła.

Jak wspomniałem, niebawem ukaże się trzydziesty rocznik „Vox Patrum”, czasopisma, które od początku (1981) nierozłącznie jest związane z Osobą księdza prof. dra hab. Stanisława Longosza, kierownika Instytutu Badań nad Antykiem Chrześcijańskim KUL.

Periodyk jest pismem naukowym polskiego centrum badań nad antykiem chrześcijańskim i to właśnie takim, które stać na prezentację swych dokonań. Tym samym wchodzi w wielką międzynarodową rodzinę czasopism z tego zakresu, reprezentujących ośrodki podejmujące studia w tej dziedzinie². Należy

¹ W myśl założeń zawartych w *Regulaminie* ma koordynować badania nad antykiem chrześcijańskim w Polsce, prowadzić i porządkować dotychczas prowadzone prace nad pismami Ojców Kościoła, wznowić badania nad archeologią i sztuką chrześcijańską, podjąć prace nad polską bibliografią patrystyczną, podejmować badania semantyczne z zakresu ewolucji pojęć w grece i łacinie chrześcijańskiej, czyli nad tak zwanymi *voces*, nawiązywać współpracę z innymi ośrodkami naukowymi tego typu, popularyzować myśl Ojców Kościoła w Polsce, por. S. Longosz, *Międzywydziałowy Zakład Badań nad Antykiem Chrześcijańskim KUL jako propagator myśli wczesnochrześcijańskiej w Polsce (w 30-lecie działalności)*, VoxP 19 (1999) t. 36-37, 24.

² Por. S. Longosz, *Centra badań nad antykiem chrześcijańskim w świecie*, VoxP 9 (1989) t. 16, 321-355.

podkreślić, że od początku działalność osób odpowiedzialnych za kierowanie Zakładem była otwarta na tych reprezentantów innych dziedzin teologii, którzy wykazywali zainteresowanie problematyką patrystyczną. Dzięki uprzejmości, a przede wszystkim dobroci Ojca Jana Marii Szymusiaka SJ (1920-1987) oraz Księdza Stanisława Longosza, jestem jednym z niewielu teologów pastoralistów, którzy z niesłabnącą uwagą obserwują działalność sympozjalną i wydawniczą Zakładu oraz w miarę możliwości włączają się w studia z zakresu teologii wczesnochrześcijańskiej. Źródła sympatii i zainteresowania tym okresem życia i myśli Kościoła należy szukać w wykładach Ojca Szymusiaka, który potrafił przedstawiać syntezы teologiczne, wychodząc od najwcześniejszych pism chrześcijańskich, a na współczesnych tendencjach czy ujęciach teologicznych kończąc³.

*

Jakie są zatem związki i powiązania teologii pastoralnej z patrologią? Czasem okazują się zaskakująco bezpośrednie, jak posiłkowanie się cytatem św. Bedy Czcigodnego z jego *Explanatio Apocalypsis*, by wyjaśnić do końca rzeczywistość Kościoła w kontekście współczesnego świata, a jednocześnie wypracować *definicję* teologii pastoralnej jako nauki:

„Konieczne jest zatem studium określonej dyscypliny teologicznej – *teologii pastoralnej*, czyli *praktycznej*, będącej nauką refleksją o codziennym wzrastaniu Kościoła, w mocy Ducha Świętego, w kontekście historii; a więc o Kościele jako «powszechnym sakramencie zbawienia», jako znaku i żywym narzędziu zbawienia Jezusa Chrystusa, działającym przez słowo, sakramenty i posługę miłości. Teologia pastoralna nie jest tylko umiejętnością, zespołem wskazań, doświadczeń i metod. Ma status pełnoprawnej dyscypliny teologicznej, ponieważ czerpie z wiary zasady i kryteria działalności duszpasterskiej Kościoła w historii; Kościoła, który «rodzi» każdego dnia Kościół, jak to trafnie ujmuje św. Beda Czcigodny: «*Nam et Ecclesia quotidie gignit Ecclesiam*». Wśród tych zasad i kryteriów szczególnie ważne miejsce zajmuje ewangeliczne rozeznanie sytuacji społeczno-kulturalnej i kościelnej, w której prowadzona jest działalność duszpasterska”⁴.

Zazwyczaj traktuje się Ojców jako szczególnie uprawnionych świadków Tradycji, którzy obok Pisma Świętego, współczesnej refleksji teologów i znaków czasu (socjologia religii), pozwolą na odpowiednie i odpowiedzialne podejmowanie refleksji nad budowaniem zrębów współczesnej teologii pastoral-

³ Został mu pośmiertnie poświęcony numer „Vox Patrum”, którego treść dotyczy patrologii i studium tej dyscypliny (9:1989, t. 16, ss. 556, zob. S. Longosz, *Calendarium vitae J.M. Szymusiaka*, tamże, s. 9-13).

⁴ Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Pastores dabo vobis” do biskupów, do duchowieństwa i wiernych o formacji kapłanów we współczesnym świecie* 57, Città del Vaticano 1992, 153. Cytat z Bedy: *Explanatio Apocalypsis* II 12, PL 93, 166.

nej. Dość wyraziście zaakcentował to o. Agostino Trapè OSA w tekście ukazującym związki teologii w ogóle z Ojcami Kościoła:

„U Ojców Kościoła wyczuwa się świeżość i pierwotną czystość Tradycji. Stąd też odwoływanie się do ich świadectwa nie wywodzi się z jakiegoś romantycznego uczucia, które każe duszy otaczać szacunkiem to wszystko, co jest pierwotne lub przynależy do – «okresu dziecięcego» jakiejś instytucji, lecz jest wynikiem potrzeby, co więcej – obowiązku teologicznego, żeby doszukiwać się tego, co stanowi «cechę konstytutywną» Kościoła, a zatem jest czymś trwałym i wiekuiście ważnym”⁵.

Nie dziwi zatem, że w trakcie rozwoju teologii pastoralnej z idei patrystycznej powstały dwie znane mi koncepcje dedukcji teologii pastoralnej: *Ecclesia Mater* Karola Delahaye oraz chrystologiczna dedukcja teologii pastoralnej w ujęciu Franciszka Ksawerego Arnolda. Pierwsza z nich⁶ dotyczy ukazania stosunku pomiędzy pośrednictwem zbawczym Kościoła a procesem zbawczym. W wyniku swych badań K. Delahaye wykazał, że zbawienie, które „nie jest pojmwane przez wczesną patrystykę na sposób jakiegoś dobra, daru Bożego, który może być posiadany na sposób rzeczy, ale jako wejście człowieka w Boże plany zbawcze, w działanie Boże realizujące te plany, w to, co określa się jako *oikonomia tou Theou*”⁷. Celem zbawienia jest Kościół – wspólnota, której wewnętrzną jedność pisarze wczesnochrześcijańscy ukazują w obrazie raj: „Raj utracony przez grzech zostaje odzyskany w Kościele, aby uzyskać swoją pełnię w wiecznym raju”⁸. Realizacja tego planu to zadanie Kościoła, a zbawienie nie dosięga pojedynczego człowieka bezpośrednio, ale właśnie przez Kościół, który wobec Chrystusa staje jako dziewica i matka. Przez to, że Kościół jest oddany Oblubieńcowi, rodzi Kościół w sercach pojedynczych wiernych, ale w ten sposób, że rodzi się najpierw w społeczności wiernych, a potem w poszczególnych jej członkach. Ci z kolei – przez to, że realizują w swoim życiu otrzymane zbawienia, stają się *Kościółem matką*, pośrednicząc w przekazywaniu zbawienia innym.

Książd Profesor F.X. Arnold natomiast ujęcie teologii pastoralnej związał z dogmatem chrystologicznym⁹. Pamiętajmy, że jesteśmy w przede dniu tysiąc

⁵ A. Trapè, *Ojcowie Kościoła a studium teologii*, VoxP 9 (1989) t. 16, 123.

⁶ Por. K. Delahaye, *Erneuerung der Seelsorgsformen aus der Sicht der frühen Patristik*, Freiburg in Br. 1958. Szerzej na ten temat: F. Blachnicki, *Teologia pastoralna ogólna, cz. 2: Eklezjologiczna dedukcja teologii pastoralnej*, Lublin 1971, 66-88 (dalej: Blachnicki, TPO II).

⁷ Blachnicki, TPO II 69.

⁸ Tamże.

⁹ W 1942 r. opublikował w „Theologische Quartalschrift” podstawowy dla jego twórczości teologiczno-pastoralnej artykuł: *Das Prinzip des Gott-menschlichen und seine Bedeutung für die Seelsorge* (123:1942, 145-176), a w latach 1943-1946 w tymże czasopiśmie cykl artykułów zatytułowanych: *Das Gott-menschliche Prinzip der Seelsorge in pastoral-geschichtlicher Entfaltung* (ThQ 124:1943, 99-133; 125:1944, 57-80; 126:1946, 43-85); zob także F.X. Arnold, *Grundsätzliches und Geschichtliches zur Theologie der Seelsorge. Das Prinzip des Gott-Menschlichen*, Freiburg in Br. 1949. Więcej na ten temat zob. Blachnicki, TPO II 52-66.

pięćsetnej rocznicy Soboru Chalcedońskiego, podczas którego wypracowano naukę o istnieniu w Chrystusie jednej osoby i dwu integralnych natur – boskiej i ludzkiej¹⁰. Ksiądz Arnold wypracowaniem i wprowadzeniem do teologii pastoralnej jednej zasady formalnej, to znaczy *zasady bosko-ludzkiej* (*das Prinzip des Gott-menschlichen*), nie tylko wpisał się w przygotowania do tej uroczystości, ale – co tu jest szczególnie ważne – teologicznie uzasadniał i jednoznacznie określał istotne elementy i prawa zbawczego pośrednictwa Kościoła¹¹.

Zasada bosko-ludzka – jak pisał ks. Franciszek Blachnicki (1921-1987) – wyznacza najpierw sposób „międzyosobowego dialogu pomiędzy Bogiem a człowiekiem w Chrystusie”, to znaczy wymaga, by zbawcze pośrednictwo Kościoła należycie respektowało personalistyczną i dialogiczną strukturę procesu zbawczego. Następnie określa ona zależności, jakie winny charakteryzować w posłudze zbawczej Kościoła (duszpasterstwie) związek łaski Bożej, natury ludzkiej i wolności człowieka. Chodzi o to, by „nie doszło do jednostronnego przeakcentowania elementu boskiego (teocentryzm) lub elementu naturalno-ludzkiego (antropocentryzm), ale aby należycie uwzględniono współdziałanie obu elementów w prawdziwym bosko-ludzkim «synergizmie»”. W końcu jest zasadą chrystologiczną teologii pastoralnej, „której sens wyraża się w tym, że Chrystus, Bóg-Człowiek, ma być we wszystkim *Prototypem* kościelnego pośrednictwa zbawczego”¹².

Współczesne badania w ramach szeroko pojętej eklezjologii (systematycznej czy patrystycznej), inspirowane odnową posoborową wskazują na daleko posuniętą zbieżność w dochodzeniu do syntezy, tak że mogą wносить istotny wkład w uzasadnienie tez wypracowanych w teologii (eklezjologii) pastoralnej. Warto tu wskazać na prace Księdza Profesora Franciszka Drączkowskiego nad pojęciem miłości u Klemensa Aleksandryjskiego¹³, a głównie na: *Miłość-agape syntezą chrześcijaństwa*¹⁴. Jej celem jest wykazanie, że „miłość stanowi

¹⁰ Na gruncie teologicznym rocznica ta została podkreślona wydaniem imponującego, trzytomowego dzieła pod red. o. Alojza Grillmeiera SJ: *Das Konzil von Chalkedon. Geschichte und Gegenwart*, Bd. 1-3, hrsg. A. Grillmeier, Würzburg 1951-1954.

¹¹ Por. M. Marczewski, *Chrystologiczny dogmat Chalcedonu we współczesnej teologii pastoralnej*, VoxP 20 (2000) t. 38-39, 381-392.

¹² Blachnicki, TPO II 58.

¹³ Por. F. Drączkowski, *Agape w pismach Klemensa Aleksandryjskiego*, Pelplin 1980; tenże, *Kościół-agape według Klemensa Aleksandryjskiego*, Lublin 1983; tenże, *Miłość syntezą chrześcijaństwa*, Lublin 1990 (wyd. 2 – 1991). W pracach tych wskazał, że „ogólne określenie miłości chrześcijańskiej zamyka się w formule: «Bosko-ludzka wspólnota życia»” (*Miłość-agape syntezą chrześcijaństwa*, Pelplin – Toruń 1997, 9). Stwierdzenie to koresponduje z tym, co w badaniach pastoralnych stwierdzono na temat wspólnoty czy wspólnototwórczej koncentracji życia Kościoła i teologii pastoralnej jako teologii tego życia. Jest to wspólnotowe (*koinnia*) ujęcie miłości, które jest jednym z wielu. Ksiądz Profesor wylicza następujące: dynamiczny, odczynny, wspólnotowy, progresywistyczny, teologiczny (tamże, s. 48-49).

¹⁴ Pelplin – Toruń 1997. Jest to trzecie, poszerzone i uzupełnione wydanie wcześniejszej pracy *Miłość syntezą chrześcijaństwa*, Lublin 1990 (wyd. 2 – 1991).

rzeczywiście streszczenie, syntezę chrześcijaństwa”. W zrealizowaniu celu wspomaga Autora analiza pojęcia i ukazanie istoty miłości chrześcijańskiej, opisanie aspektu ontyczno-dynamicznego, strukturalnego i egzystencjalnego miłości Bożej, przedstawienie udziału człowieka w miłości Bożej i jego dojrzewania do pełni miłości oraz wskazanie na miłość Bożą, jako „rdzenia teologii”¹⁵.

Bóg jest nie tylko miłością, ale i jej źródłem (1J 4, 7), przeto człowiek ma udział w tej miłości, której wymaga od niego, dając mu przykazanie miłości (Mt 22, 37) oraz czyni uczestnikiem swej niezmierzonej miłości. Człowiek staje się jej uczestnikiem w procesie wzrostu miłości. Nasz Autor wylicza etap wstępny (wiara – nawrócenie – chrzest) oraz, idąc za propozycją św. Augustyna i Klemensa Aleksandryjskiego – etap wzrostu (zbliżenie się do Boga przez poznanie nauk świeckich, zbliżenie się do Boga poprzez umiłowanie prawdy, upodobnienie się do Boga przez udział w jego mądrości, oświecenie, czyli dojrzałe poznanie i duchowe zrozumienie). Środowiskiem, któremu ta miłość obiektywnie jest darowana, w nim objawia się i realizuje, jest Kościół, który w *Konstytucji dogmatycznej o Kościele „Lumen gentium”* został określony mianem zgromadzenia miłości (*coetus caritatis* – art. 13, 3), któremu przewodzi Biskup Rzymu – jak to podkreśla lubelski Patrolog¹⁶: „Kościół więc może być określony jako *makrostruktura miłości*. Kościół jest zespoleniem miłości Boga i ludu Bożego. Kościół jest miłością (*agape*). Lud Boży na różnych etapach swego rozwoju zgłasza zapotrzebowanie. Klemens Aleksandryjski wyróżnia trzy główne grupy wiernych: 1) chorzy, tj. grzesznicy, których nazywa też niewolnikami (*douloi*); 2) wierni słudzy (*oiketai pistoi*); 3) przyjaciele (*filoi*). Ci pierwsi potrzebują lekarza, drudzy – wychowawcy, trzeci – nauczyciela. Chrystus Głowa jest wszystkim dla swego ludu: Lekarzem (*Iatros*), Wychowawcą (*Paidagogos*) i Nauczycielem (*Didaskalos*)”¹⁷. Do realizacji swego dzieła Chrystus powołał pomocników, pasterzy, których uczynił uczestnikami swego jedyne go kapłaństwa¹⁸. Szkoda, że te idee nie zostały do dziś podjęte przez teologów pastoralnych¹⁹.

¹⁵ Drączkowski, *Miłość-agape syntezą chrześcijaństwa*, s. 11-12. Streszczenie tej pracy wydane pod pseudonimem: Francesco di Fordon, *La salvezza è nell'amore*, Roma 1998.

¹⁶ Ksiądz Profesor zwraca naszą uwagę, że dokument soborowy przywołuje w tym miejscu *List do Rzymian* św. Ignacego Antiocheńskiego, który „Kościół określa terminem *agape*”: „O Kościele rzymskim mówi, że przewodzi on miłości (*prokathhemene tes agapes*), tj. Kościołowi. Terminy *eklesia* i *agape* są synonimiczne” (*Miłość-agape syntezą chrześcijaństwa*, s. 182, przyp. 4).

¹⁷ Tamże, s. 182; por. s. 242-246. Ksiądz Drączkowski prawdę o etapach doskonalenia chrześcijańskiego i Kościele jako makrostrukturze miłości, w której czynnikiem zespalającym i jednoczącym jest Biskup Rzymu, przedstawił w formie graficznej (tamże s. 242 i 246).

¹⁸ Por. KK 18. Nasz Autor refleksję nad Kościołem makrostrukturą miłości zamieścił w ostatnim rozdziale pracy *Miłość-agape syntezą chrześcijaństwa* (s. 181-187 oraz w *Postowiu do wydania III* [s. 242-246]), który potraktował jako „szkic”. Sam pomysł takiego ujęcia rzeczywistości Kościoła jest niezwykle twórczy i inspirujący, bowiem jest poparty odniesieniem do tradycji. Jednak nie został zrealizowany do końca. Ksiądz Profesor zatrzymał się tylko na wyakcentowaniu

* * *

Już pobieżny rzut oka na *Bibliografię* czasopisma „Vox Patrum”²⁰ pozwala zwrócić uwagę na bogactwo treści i materiału, który polscy patrologowie mają do zaoferowania swoim kolegom z innych działów teologii. Oczywiście, czasopismo zrosło się przez te kilkadziesiąt lat z Osobą honorowaną tym dziełem zbiorowym, mianowicie Księdzem Profesorem Stanisławem Longozem. Byłoby to zafalszowaniem prawdy, gdyby każdy z piszących nie podniósł Jego zasług, co konkretnie przekłada się na kompetencję, wykształcenie, umiejętność współpracy i zdobywania współpracowników. Niewątpliwie, „Vox Patrum” jest mocne mocą zamieszczających na jego łamach prac autorów, ale ich by nie było, gdyby brakło tego, kto nadaje kierunek i trzyma kurs, czyli sternika, człowieka posiadającego charyzmat *kybernesis*.

Ksiądz Profesor ma do zaoferowania polskim pastoralistom przede wszystkim swe *monograficzne* teksty poświęcone tematom bardzo aktualnym. W osobnym druku (niektóre nieco uzupełnione i powiększone) z powodzeniem mogłyby stanowić publikacje książkowe; w wydaniu „Vox Patrum” giną i nie są dostrzegane. Należą do nich: ważne dla teologii laikatu opracowanie: *Geneza i pierwsze znaczenie terminu «świecki» w literaturze wczesnochrześcijańskiej*²¹, wspaniałe opracowanie dla badaczy wczesnochrześcijańskiej dobroczynności i historii caritas Kościoła łacińskiego: *Ksenodochium – hospicjum wczesnochrześcijańskie*²², pouczające dla kaznodziei, przygotowujących komentarz liturgiczny do Mszy św. i lektura uzupełniająca do traktatu o Eucharystii opracowanie: *Nazwa «Eucharystia». Okres przedchrześcijański*²³, wnikliwe studium nad aborcją w okresie wczesnochrześcijańskim dla adeptów i studentów wydziałów studiów nad małżeństwem i rodziną: *Ojcowie Kościoła a przerywanie ciąży*²⁴ oraz cenny dla teologii prezbiteratu tekst dotyczący celibatu: *Patrystyczna motywacja celibatu kapłańskiego*²⁵.

relacji Chrystus Bóg w Trójcy jedyny – osoba ludzka (mikrostruktura miłości). Wprawdzie obraz mikrostruktury miłości rzutuje na relacje Chrystus Bóg w Trójcy jedyny – lud Boży, czyli Kościół jako makrostruktura miłości, ale znowu zatrzymuje się na analizie jedynie zagadnienia w aspekcie jedności z Biskupem Rzymu i kapłańsko-sakramentalnej strukturze posługi zbawczej. Ginie też w tym obrazie historiozbawcza rola Ducha Świętego, która tak wyraźnie zaznaczona jest w pneumatologii Ojców przedniejskich (por. B. Czész, *Pneumatologia Ojców Kościoła*, w: *Duch, który jednoczy. Zarys pneumatologii*, praca zbiorowa pod red. M. Marczeńskiego, Lublin 1998, 74-90).

¹⁹ Na ten temat pisałem w mojej pracy: *Posługa zbawcza Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*, Lublin 2000, 218-221.

²⁰ Por. J. Figiel, *Index „Vox Patrum” 1 (1981)–24 (2004)*, VoxP 25 (2005) t. 48, 541-645.

²¹ Por. VoxP 22 (2002) t. 42-43, 53-65.

²² Por. VoxP 16 (1996) t. 30-31, 275-336.

²³ Por. tamże, s. 349-363.

²⁴ Por. VoxP 5 (1985) t. 8-9, 231-273.

²⁵ VoxP 13-15 (1993-1995) t. 24-29, 285-311.

Jedną z charakterystycznych cech „Vox Patrum” jest wydawanie bardzo bogatych w treść i wieloaspektowych tomów tematycznych. Stanowią one pokłosie specjalnych sympozjów, które gromadzą nie tylko patrologów, ale także przedstawiciele innych dyscyplin szeroko pojętego antyku, teologii, historii i historii sztuki. W Europie Zachodniej byłyby to sztandarowe publikacje teologiczne. W kraju nie potrafimy docenić znaczenia wiedzy. Zresztą – kto z teologów czyta, jeśli nie musi? A przecież są to dzieła najwyższej próby, bez których nie sposób podejmować dziś poważnych studiów w zakresie teologii w ogóle, jak i teologii pastoralnej w szczególności.

Fakt powstania tych tomów czasopisma, jak też innych, dokumentujących stałą pracę osób zawodowo lub amatorsko związanych z antykiem chrześcijańskim, a także istnienia samego pisma jest związany z Osobą Księdza Profesora Longosza, którego tym tomem honorujemy, a przede wszystkim okazujemy naszą szczególną sympatię i wyjątkowe podziękowanie za tyloletnią pasję i trud prowadzenia periodyku. Mówienie o ludziach niezastąpionych, tak często sprowadzane do banału, w tym wypadku ma swe uzasadnienie i pokrycie w rzeczywistości, a szczególnie wtedy, gdy przychodzi nam nie tylko wspominać naszych Nauczycieli i Mistrzów, ale i osoby pośród nas obecne. Osobiście dziękuję Księdzu Longoszowi za numer tematyczny poświęcony *małżeństwu i rodzinie* (t. 8-9, 1985), *diakonatowi* (t. 17, 1989), *katechezie* (t. 18, 1990), *kapłaństwu* (t. 24-29, 1993-1995), *działalności charytatywnej* (t. 30-31, 1996), *świeckim* (t. 42-43, 2002), *patrystycznym homiliom i komentarzom biblijnym* (t. 44-45, 2003) oraz *papiestwu* (t. 46-47, 2004). Inni mogliby na pewno dziękować za inne zeszyty tematyczne i teksty, i nie tylko za to. W prowadzeniu pisma bowiem chodzi o tworzenie *środowiska* osób zainteresowanych rozwojem studiów w tej dziedzinie wiedzy. Książ Professor realizuje to zadanie z wrodzonym mu taktem, a także – gdy potrzeba – z ewangeliczną natarczywością, co w efekcie przyniosło i przynosi bardzo wymierne owoce w postaci kilkunastu opasłych tomów „Vox Patrum”.

PASTORALTHEOLOGIE UND PATRISTIK

(am Vorabend des dreißigjährigen Bestehens von „Vox Patrum”)

(Zusammenfassung)

Die Zusammenhänge und Verbindungen zwischen der Pastoraltheologie und der Patristik erweisen sich manchmal als erstaunlich direkt, wie im Falle des Zitierens des hl. Beda Venerabilis aus seiner *Explanatio Apocalypsis*, um die Wirklichkeit der Kirche im Kontext der zeitgenössischen Welt vollständig erklären und

gleichzeitig eine Definition der Pastoraltheologie als Wissenschaft erarbeiten zu können, wie es der Heilige Vater Johannes Paul II. in seinem Apostolischen Schreiben „Pastores dabo vobis“ (Art. 57, 4) getan hat.

Gewöhnlich gelten die Kirchenväter als besonders ermächtigte Zeugen der Tradition, die neben der Heiligen Schrift, der zeitgenössischen Reflexion der Theologen und den Zeichen der Zeit (Religionssoziologie) eine adäquate und verantwortliche Reflexion über die Grundlegung einer zeitgenössischen Pastoraltheologie ermöglichen. Deshalb ist es nicht verwunderlich, dass im Verlauf der Entwicklung der Pastoraltheologie zwei mir bekannte Konzeptionen einer Deduktion der Pastoraltheologie aus der patristischen Idee der *Ecclesia Mater* entstanden sind: die Konzeption von Karl Delahaye sowie die christologische Deduktion der Pastoraltheologie in der Fassung von Franz Xaver Arnold. Die erste betrifft das Aufzeigen des Verhältnisses zwischen der Heilsmittlerschaft der Kirche und dem Heilsprozess. Und Professor Arnold verband die Erfassung der Pastoraltheologie mit dem christologischen Dogma und arbeitete das göttlich-menschliche Prinzip heraus, das zunächst den interpersonalen Dialog zwischen Gott und dem Menschen in Christus kennzeichnet, was bedeutet, dass die Heilsmittlerschaft der Kirche die personalistische und dialogische Struktur des Heilsprozesses gebührend respektieren muss. Danach definiert er die Beziehungen, die im Heildienst der Kirche (in der Seelsorge) den Zusammenhang von göttlicher Gnade, menschlicher Natur und menschlicher Freiheit charakterisieren sollten. Dabei handelt es sich darum, es nicht zu einer einseitigen Überbetonung des göttlichen (Theozentrismus) oder des natürlich-menschlichen Elements (Anthropozentrismus) kommen zu lassen, sondern das Zusammenwirken beider Elemente muss in einem wirklichen göttlich-menschlichen Synergismus gebührend berücksichtigt werden. Am Ende ist dies das christologische Prinzip der Pastoraltheologie, deren Sinn darin zum Ausdruck kommt, dass Christus, der Gott-Mensch, in allem den Prototyp der kirchlichen Heilsmittlerschaft darstellt.

Was die Polen betrifft, so lohnt es sich, auf die Arbeiten von Prof. Franciszek Drączkowski zum Begriff der Liebe bei Clemens von Alexandria zu verweisen: *Agape w pismach Klemensa Aleksandryjskiego* (Agape in den Schriften des Clemens von Alexandria“), Pelplin 1980; *Kościół-agape według Klemensa Aleksandryjskiego* (Kirche als Agape bei Clemens von Alexandria), Lublin 1983; *Miłość syntezą chrześcijaństwa* (Die Liebe als Synthese des Christentums), Lublin 1990 (2. Aufl. 1991), vor allem aber auf das letzte Werk: *Miłość-agape syntezą chrześcijaństwa*“ (Die Agape-Liebe als Synthese des Christentums). Allerdings sind die darin enthaltenen Gedanken von den Pastoraltheologen bisher nicht genutzt worden.

Eine wichtige Rolle für die pastoraltheologische Forschung spielt die Zeitschrift der polnischen Patrologen „Vox Patrum“. Bereits ein oberflächlicher Blick auf die Literaturangaben in der Zeitschrift „Vox Patrum“ (J. Figiel, *Index «Vox Patrum» 1 (1981)-24 (2004)*, VoxP 25:2005, Bd. 48, 541-645) verweist auf die reiche Fülle an Inhalten und Materialien, die die polnischen Patrologen ihren Kollegen aus den anderen theologischen Fachbereichen anzubieten haben. Selbstverständlich ist diese Zeitschrift schon über Jahrzehnte mit der durch diesen Sammelband geehrten

Person von Prof. Stanisław Longosz verwachsen. Es wäre eine Verfälschung der Wahrheit, würde nicht jeder der Autoren seine Verdienste hervorheben, was sich konkret auf seine Kompetenz, seine hohe Bildung, seine Kooperationsfähigkeit und den Gewinn von Mitarbeitern bezieht. Zweifellos besteht die Stärke von „Vox Patrum“ in den Arbeiten der von ihr präsentierten Autoren, aber es gäbe sie nicht, wenn derjenige fehlen würde, der die Richtung angibt und den Kurs hält – der Steuermann, der über das Charisma der *kybernesis* verfügt.

Professor Longosz hat den polnischen Pastoralisten vor allem seine *monographischen* Texte zu überaus aktuellen Themen anzubieten. Dazu gehören die für die Theologie des Laikats wichtige Abhandlung: *Geneza i pierwsze znaczenie terminu «świecki» w literaturze wczesnochrześcijańskiej* (Genese und ursprüngliche Bedeutung des Begriffs «Laie» in der frühchristlichen Literatur, VoxP 22:2002, Bd. 42-43, 53-65), die für die Erforscher der frühchristlichen Wohltätigkeit und die Geschichte der Caritas in der lateinischen Kirche vorzüglich geeignete Arbeit: *Ksenodochium – hospicjum wczesnochrześcijańskie* (Ksenodochium – das frühchristliche Hospiz, VoxP 16:1996, Bd. 30-31, 275-336), die für liturgische Kommentare zur Heiligen Messe vorbereitende Prediger lehrreiche und eine ergänzende Lektüre zum Traktat über die Eucharistie darstellende Arbeit: *Nazwa «Eucharystia». Okres przedchrześcijański* (Die Bezeichnung «Eucharistie». Vorchristlicher Zeitraum, VoxP 16:1996, Bd. 30-31, 349-363), die besonders für Adepten und Studenten des Ehe- und Familienstudiums geeignete scharfsinnige Studie zur Frage der Abtreibung in frühchristlicher Zeit: *Ojcowie Kościoła a przerywanie ciąży* (Die Kirchenväter und der Schwangerschaftsabbruch, VoxP 5:1985, Bd. 8-9, 231-273) sowie der für die Theologie des Presbyteriats wertvolle Text über den Zölibat: *Patrystyczna motywacja celibatu kapłańskiego* (Die patristische Motivierung des Priesterzölibat, VoxP 13-15:1993-1995, Bd. 24-29, 285-311).

Außerdem müssen noch die monographischen Themenausgaben von „Vox Patrum“ erwähnt werden. Ich persönlich bin Prof. Longosz dankbar für das Themenheft über *Ehe und Familie* (VoxP Bd. 8-9, 1985), den *Diakonat* (VoxP Bd. 17, 1989), die *Katechese* (VoxP Bd. 18, 1990), das *Priestertum* (VoxP Bd. 24-29, 1993/1995), die *karitative Tätigkeit* (VoxP Bd. 30-31, 1996), die *Laien* (VoxP Bd. 42-43, 2002), zu den *patristischen Homilien und biblischen Kommentaren* (VoxP Bd. 44-45, 2003) sowie über das *Papsttum* (VoxP Bd. 46-47, 2004).

Ad multos annos, hochwürdiger Herr Professor!

Aus dem Polnischen übersetzt von Herbert Ulrich